

електронного податкового адміністрування, електронного аудиту ("Е-аудит") за умови високого рівня захисту інформації та кіберзахисту.

Отже, реформування оподаткування слід визначити необхідною компонентою соціально-економічного розвитку та повоєнної відбудови України, що повинно відбуватися з урахуванням фіскальних потреб суспільства, соціальної справедливості та виконання зобов'язань перед міжнародними партнерами, в тому числі у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>.

УДК 364-78:17.023.34

JEL Classification: H55, I38

Булавинець О.,

канд. екон. наук, докторант
кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

МОРАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Соціальні трансфери є одним із ефективних інструментів для реалізації завдань соціальної політики, а також відіграють важливу роль у перерозподілі національного доходу з метою пом'якшення соціальної нерівності, підвищення рівня добробуту вразливих категорій населення і досягнення соціальної безпеки [4]. Вони підтримують внутрішній споживчий попит, що позитивно впливає на темпи розвитку економіки, знижують ризики соціальної напруги та посилюють стійкість суспільства до кризових явищ.

У наукових публікаціях соціальні трансфери традиційно розкривають у соціальному чи економічному вимірі, але в умовах воєнного періоду вони мають також глибоку етичну значущість. Роль цього фінансового інструменту виходить за межі фінансової підтримки вразливих верств населення, перетворюючись на засіб для підтримання згуртованості суспільства, моральної справедливості та підтримки основоположних прав людини. Моральні імперативи соціальних трансфертів у час війни

ґрунтуються на визнанні гідності кожної особи, особливо тієї, що постраждала від руйнівного впливу воєнних дій, втратила джерела для існування, близьких людей, житло або здоров'я. У цьому контексті соціальна підтримка у формі соціальних трансфертів набуває рис не стільки політичного чи економічного інструменту, скільки прояву реалізації базового етичного обов'язку держави перед своїми громадянами.

Невід'ємною рисою воєнного часу є глибокі соціальні травми суспільства та значні економічні втрати, які по-різному торкаються різних верств населення. Найбільш уразливими є сім'ї військових, особи з інвалідністю, які її зазнали внаслідок бойових дій, а також внутрішні переселенці й усі ті, хто втратив житло, роботу чи засоби до власного існування через окупацію територій, руйнування інфраструктури чи інші наслідки війни. У цих обставинах соціальні трансферти реалізують не тільки реабілітаційну функцію засобу компенсування втрат, але є інструментом морального відновлення справедливості. Зобов'язання держави надавати підтримку вразливим верствам суспільства, зокрема через соціальні трансферти, недоречно розглядати лише крізь призму реалізації правових норм чи бюджетних можливостей – воно опирається на етичний обов'язок держави як суспільного інституту, який ґрунтується на людській солідарності.

Моральні імперативи соціальних трансфертів в умовах воєнного періоду розкриваються через індивідуальний та колективний рівні відповідальності. На індивідуальному рівні мова йде про загальнолюдські моральні настанови, які закликають до співчуття, взаємодопомоги, поваги до страждань інших людей. Вони отримують вираження у міжособових соціальних трансфертах, підтримці волонтерських ініціатив та різних формах благодійності, участі у зборі коштів чи матеріальної допомоги для нужденних. На думку Б. Сангера, моральний чинник є визначальним у мотивації до благодійності, надання соціальних трансфертів з альтруїстичних поривань [3]. Цю позицію поділяють А. Баррієнтос, С. Дітріх, Ф. Гассманн та Д. Малерба, які доводять, що суспільство розглядає пожертви та різні форми допомоги іншим не стільки з позицій економічного розрахунку, скільки як особистий моральний обов'язок, в основу якого покладені відчуття справедливості, емпатії та солідарності [1].

Щодо колективного рівня відповідальності, то він має визначальне значення з огляду на масштаби соціальних викликів воєнного періоду, які неможливо подолати виключно зусиллями громадянського суспільства. Держава реалізує свій моральний обов'язок бути опорою для громадян у часи глибоких потрясінь у різний спосіб, найперше через систему соціальних трансфертів, покликаних зменшити руйнівні наслідки ризиків

воєнного часу. Воєнні дії спричиняють порушення соціальних контрактів, руйнують довіру до суспільних інститутів, створюють середовище моральної невизначеності, де право сильного домінує над правом справедливості. У цих умовах соціальні трансферти для забезпечення базових потреб постраждалих можна осмислювати як засіб відновлення етичної рівноваги в суспільстві, суспільного консенсусу. Моральна сила соціальних трансфертів полягає не тільки у їхньому матеріальному наповненні, а у свідченні того, що держава спрямовує свої зусилля, щоб зберегти гідність людини навіть у часи найбільших загроз.

В умовах економічних та соціальних потрясінь воєнного часу моральний бік соціальних трансфертів виявляється у таких вимірах:

– питання справедливості та пріоритетів при розподілі ресурсів на надання соціальних трансфертів в умовах обмеженості дохідної бази. Воєнний період традиційно супроводжується скороченням бюджетної спроможності держави через руйнацію економіки, зростання витрат на оборону та інші чинники. За цих умов вибір, кому надавати фінансову чи матеріальну допомогу в першу чергу, постає не лише як питання фінансової ефективності, а як моральна дилема. При вирішенні цих складних питань уряд має керуватись принципами не формальної, а моральної логіки пріоритетності доступу до системи соціальних трансфертів, уникнення дискримінації. Якщо у мирний час базовий орієнтир для системи соціальних трансфертів – це надання громадянам рівних прав і можливостей, то в умовах війни моральним імперативом щодо системи соціальних трансфертів є першочерговість їхнього надання тим, хто безпосередньо бере участь у воєнних діях або постраждав від них. Тобто можемо констатувати трансформацію логіки розподілу ресурсів, у якій пріоритетними стають не формальні ознаки (як-от рівень доходу), а життєві обставини, пов'язані з воєнними ризиками, втратами або участю в обороні держави. У цьому контексті соціальні трансферти стають своєрідним моральним визнанням внеску громадян у спільну справу захисту країни або компенсацією несправедливих втрат, яких вони зазнали;

– інтеграція моральних чеснот жертвовності та внеску у логіку надання соціальних трансфертів. Для прикладу, надання підтримки військовим та членам їхніх родин є не лише проявом турботи про цю категорію суспільства, але й морального визнання їхньої жертвовності. Таке визнання отримує вираження не тільки через виплати пораненим або загиблим, а й про стабільні трансферти для їхніх родин, доступ до житла, медичної допомоги, освіти для дітей. Важливо, щоб реалізація такого підходу до надання соціальних трансфертів не спричинила конфліктів у суспільстві через відчуття несправедливості з боку інших категорій населення. Це

вимагає пошуку етичного балансу, коли держава одночасно визнає особливий внесок учасників бойових дій і водночас зберігає загальну соціальну солідарність;

– забезпечення соціальної солідарності й поваги до гідності реципієнта соціальних трансфертів, які мають демонструвати єдність та турботу суспільства про своїх членів, що не допускає дискримінації та стигматизації тих, хто отримує різні форми соціальної підтримки. Наприклад, моральна логіка пріоритетного права на допомогу внутрішньо переміщеним особам визначається не тільки їх формальним статусом, але й моральними обставинами втрати дому, оточення, стабільності. У цьому плані соціальні трансферти є інструментом не тільки матеріальної компенсації втрат, але й психологічної підтримки, яка дає цим людям відчуття приналежності до суспільства, переконання того, що вони не залишені напризволяще. Важливо забезпечити регулярність й стабільність надання соціальної допомоги, адже переривчастість або її довільне припинення породжують моральну фрустрацію та зневіру. Водночас винятково важливо, щоб соціальні трансферти не ставали підставою для осуду чи зневаги, особливо в ситуаціях, коли люди опинилися в нужденному становищі не з власної вини. Публічна комунікація щодо політики соціальної підтримки має бути етичною, позбавленою елементів моралізаторства. Держава має формувати наратив щодо підтримки не як прояву милостині, а як виконання морального обов'язку перед громадянами;

– відкритість та прозорість політики щодо соціальних трансфертів, оскільки моральна легітимність в суспільстві різних форм соціальної допомоги залежить від відкритості процедур її призначення, уникнення корупції та зловживань у цих процесах. В іншому випадку політика соціальних трансфертів, яка не відповідає моральним імперативам суспільства, підриватиме довіру до інститутів публічної влади й до держави [2]. Отож, якщо у суспільстві утвердилось переконання, що в основі системи соціальних трансфертів покладені політичні чи кланові мотиви, а не критерії справедливості, або ж ресурси для надання соціальних виплат розкрадаються, то вона трансформується у фактор соціального збурення. Тільки прозорість, чіткість критеріїв, відкритість системи соціальних трансфертів для контролю з боку громадськості формують атмосферу моральної довіри до влади;

– реалізація гарантії міжпоколіннєвої справедливості у системі соціальних трансфертів, які втілюють моральне зобов'язання держави забезпечити сталість й розвиток навіть у період війни. Деструктивний вплив війни загрожує руйнації соціальних систем для різних поколінь, тому соціальні трансферти, які покликані підтримати гуманітарний розвиток, охорону здоров'я, підвищити

психологічну стабільність дітей і молоді, є не короткостроковими заходами, а інвестицією в моральну цілісність суспільства. Відтак трансформація соціальних трансфертів в умовах воєнного часу має враховувати довгострокову перспективу моральної відбудови країни;

– реалізація етичної відповідальності глобальної спільноти за підтримку населення у формі соціальних трансфертів у країнах, які страждають від впливу війни. У контексті глобальної взаємозалежності війна в одній країні має моральні наслідки для багатьох інших держав, оскільки страждання людей через вплив воєнних дій не мають національних меж. Реакцією на них, формами визнання загальнолюдських моральних зобов'язань світової громадськості перед тими, хто страждає від збройної агресії виступають гуманітарні програми, зовнішні гранти, допомога міжнародних благодійних організацій у фінансуванні програм трансфертних платежів.

Отже, соціальні трансферти у воєнний період втрачають суто економічну природу і перетворюються на інструмент реалізації морального порядку, який покликаний реалізувати моральні принципи справедливості й солідарності суспільства, що зазнає впливу воєнних ризиків. У основу системи соціальних трансфертів періоду війни покладено не лише тільки бюджетні обмеження, але й етична відповідальність держави, суспільства та кожного індивіда за збереження людяності у складний для країни період існування. Соціальні трансферти за цих умов є невід'ємною складовою морального опору війні, що формує підґрунтя для майбутнього мирного і справедливого суспільства.

Список використаних джерел

1. Barrientos A., Dietrich S., Gassmann F., Malerba D. Prioritarian rates of return to antipoverty transfers. *Journal of International Development*. 2022. Vol. 34 (3). P. 550–563. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/jid.3613>.
2. Krysovaty A., Horyn V., Lobodina Z., Pohrishchuk H., Dobizha N., Bulavynets V. Financial Patriotism: theoretical substantiation and Role in Ensuring the Financial Security of the State. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. Vol. 1 (60). P. 123–136. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.60.2025.4614>.
3. Sanghera B. Charitable Giving and Lay Morality: Understanding Sympathy, Moral Evaluations and Social Positions. *The Sociological Review*. 2016. Vol. 64 (2). P. 294–311. URL: <https://kar.kent.ac.uk/48612/15/1467-954x.12332.pdf>.
4. Горин В. П. Сутність соціальної безпеки: фінансові та організаційно-правові аспекти. *Світ фінансів*. 2007. Вип. 4. С. 52–57. URL: <https://dspace.wu.nu.edu.ua/handle/316497/10866>.